

„ანდრო და ეკა“

კაზუსი

(გადაცემული საჩუქრის უკუმოთხოვნა ნიშნობის ჩაშლის შემდეგ სკ-ის 1109 III მუხლის მიხედვით)

ასოც. პროფ. დოქ. გიორგი რუსიაშვილი

ანდროს და ეკას ბავშობიდან უყვარდათ ერთმანეთი. რადგან ოჯახებიც თანახმა იყვნენ, 17 წლისების ოფიციალურად დაინიშნენ და ერთად გადავიდნენ საცხოვრებლად. თანაცხოვრება სამ წელიწადში დამთავრდა, მას შემდეგ, რაც გაირკვა, რომ ანდროს, რომელიც ხანდახან სახლიდან იკარგებოდა ხოლმე, პარალელურად მოუსწრია სხვაზე დაქორწინება, განქორწინება და ამ სხვასთან საერთო შვილიც ჰყავდა. ამ ყოველივე გაგების შემდეგ ეკამ სახლში ჯერ ყველაფერი დალენა, შემდეგ მოკიდა საერთო ნივთებს ხელი და მშობლებთან დაბრუნდა, რის შემდეგაც ნიშნობა ჩაშლილად გამოცხადდა.

ეკა ანდროსაგან ითხოვს 2.500 ლარის, დაჯავშნული საქორწინო მოგზაურობის ხარჯების ანაზღაურებას, რომელსაც ის, მიუხედავად ქორწილის ჩაშლისა, უკან ველარ დაიბრუნებს. ანდროს, თავის მხრივ, მიაჩნია, რომ 1200 ლარი, რომელიც მან გადაიხადა ეკას სტომატოლოგიური მომსახურებისათვის, ნიშნობის ჩაშლის შემდეგ, მას უნდა დაუბრუნდეს.

შეაფასეთ სამართლებრივი მდგომარეობა!

ამოხსნა

I. ეკას მოთხოვნა საქორწინო მოგზაურობის ღირებულების ანაზღაურებასთან დაკავშირებით სკ-ის 394 I, 1109-ე მუხლების მიხედვით

ეკას შეიძლება ჰქონდეს ანდროს მიმართ საქორწინო მოგზაურობისათვის გაწეული ამო დანახარჯების, როგორც ზიანის, მოთხოვნის უფლება. ამისათვის მას უნდა დაერღვია ვალდებულება, რომელიც ჰქონდა ნაკისრი ეკას წინაშე და ამით ეკას მისდგომოდა ზიანი.

ა) ვალდებულებითი ურთიერთობა – ნამდვილი ნიშნობა

ვალდებულებითი ურთიერთობა ანდროსა და ეკას შორის შეიძლება წარმოშობილიყო ნიშნობის საფუძველზე. სკ-ის 1109-ე მუხლის გაგებით ნიშნობის ქვეშ, ერთი მხრივ, მოიაზრება ორმხრივი შეპირება სამომავლო ქორწინებასთან დაკავშირებით და, მეორე მხრივ, ამ შეპირების საფუძველზე წარმოშობილი საოჯახოსამართლებრივი ურთიერთობა. მისი ნამდვილობის წინაპირობები დამოკიდებულია იმაზე, თუ რომელ თეორიას გავიზიარებთ მის სამართლებრივ ბუნებასთან დაკავშირებით.

დღესდღეობით უკვე გადალახული „რეალური ფაქტის თეორია“ ნიშნობის წინაპირობად მიიჩნევა მხარეთა რეალურ თანხმობას ნების გამოხატვის გარეშე. გაბატონებული მოსაზრება – „ხელშეკრულების თეორია“, ნიშნობის საფუძვლად მიიჩნევს ხელშეკრულებას – ქორწინების მომამზადებელი საოჯახოსამართლებრივი ხელშეკრულება.¹ „ნდობიდან გამომწვეული პასუხისმგებლობის შესახებ მოძღვრება“² ნიშნობას განმარტავს როგორც კანონისმიერ ვალდებულებით ურთიერთობას და ავლებს პარალელს წინარე სახელშეკრულებო ურთიერთობასთან. ხელშეკრულების თეორია ყველაზე პრიორიტეტულია, რადგან, ნების გამოხატვის აუცილებლობით, უფრო მეტად იცავს არასრულწლოვნის ინტერესებს, რომელსაც ერთმევა ნიშნობის ურთიერთობით თავის დამოუკიდებლად შებოჭვის შესაძლებლობა და ამის გაკეთება მხოლოდ წარმომადგენლის მეშვეობით შეუძლია.

ხელშეკრულების თეორიის მიხედვით, ნიშნობის წინაპირობაა დანიშნულთა ნების გამოხატვა. ხელშეკრულების კონკლუდენტური დადება შესაძლებელია, მაგალითად, ბეჭდების გაცვლით ან ქორწინების სამზადისის დაწყებით:³ ჯვრისწერის რიტუალის თარიღის დანიშვნა, საქორწინო მოსაწვევების დაგზავნა და ა.შ. წარმომადგენლობა სკ-ის 103-ე და მომდევნო მუხლების მიხედვით გამორიცხულია, რადგან ნიშნობა პირადად განსახორციელებელი აქტია, თუმცა დასაშვებია შიკრიკის გამოყენება.

მოცემულ შემთხვევაში ეს წინაპირობები მოცემულად უნდა ჩავთვალოთ. მიუხედავად იმისა, რომ უწლოვანთა შორის ქორწინების აკრძალვის მიზნიდან გამომდინარე, საქორწინო ასაკმა 18 წლამდე აიწია და გამონაკლისის გარეშე იკრძალება არასრულწლოვან პირთა შორის ქორწინება, კანონი არ იცნობს მინიმალურ ასაკს ნიშნობისათვის.⁴ ანუ, მართალია, არასრულწლოვანს არ ძალუძს შევიდეს ნამდვილ ქორწინებაში, თუმცა ეს არ უშლის ხელს, ამ ქო-

რწინების შეპირებაში.⁵ ნიშნობის შემთხვევაზე შესაბამისად გამოიყენება სკ-ის 63-ე და მომდევნო მუხლები. არასრულწლოვანს შეუძლია მხოლოდ კანონიერი წარმომადგენლის თანხმობით დადოს ნიშნობის შეთანხმება, სკ-ის 64 I მუხლი. აქ, კაზუსის ფაბულაში მოცემული, მშობლების ერთსულოვნება ნიშნობასთან დაკავშირებით უნდა გავიგოთ, როგორც მათი თანხმობა სკ-ის 64 I მუხლის გაგებით.

ამგვარად, სახეზეა ნამდვილი ნიშნობა, რის საფუძველზეც წარმოიშვა სამართლებრივი ურთიერთობა ანდროსა და ეკას შორის.

ბ) ვალდებულების ბრალეული დარღვევა

შემდეგი წინაპირობა, სკ-ის 394 I მუხლის მიხედვით, არის ვალდებულების დარღვევა. ეკამ ჩაშალა ნიშნობა მას შემდეგ, რაც გამოირკვა, რომ თანაცხოვრების განმავლობაში ანდრომ მოასწრო სხვაზე მალულად დაქორწინება და უკვე შვილიც ჰყავდა. ანდროს ეს ქმედება, რამაც გამოიწვია ეკას მხრიდან მოსალოდნელი საპასუხო რეაქცია – ნიშნობის ჩაშლა, იყო ბრალეული. მაგრამ, საკითხავია, ნიშნობის ჩაშლის გამომწვევა შეიძლება იყოს თუ არა ნიშნობიდან წარმომდგარი ვალდებულების დარღვევა. სკ-ის 1109 I მუხლში საუბარია იმაზე, რომ ნიშნობა არ წარმოშობს დაქორწინების ვალდებულებას. თუმცა გაბატონებული მოსაზრების მიხედვით, მიუხედავად სკ-ის 1109 I მუხლის განსხვავებული ფორმულირებისა, ნიშნობა წარმოშობს დაქორწინების სამართლებრივ ვალდებულებას,⁶ მაგრამ ქორწინების ნეგატიური თავისუფლებიდან გამომდინარე, სკ-ის 1109 II მუხლის მიხედვით და მისი დაცვისათვის ეს ვალდებულება ვერ იქნება სასამართლო წესით გამოძალვადი. ნებისმიერ შემთხვევაში, ანდროს ეკისრებოდა ვალდებულება თავისი ქმედებით არ გამოეწვია ამ ნიშნობის ჩაშლა.

საკითხავია, სკ-ის 1109 II მუხლის დათქმა, რომელიც, მიუხედავად ამ განმარტებისა ძალაში რჩება – კერძოდ, არ არსებობს დაქორწინების მოთხოვნა –, ტოვებს თუ არა ადგილს ნიშნობიდან წარმომდგარი, ამ ნიშნობის არჩა-

¹ RGZ 98, 14; BGHZ 28, 378.
² Dethloff, Familienrecht, 32 Aufl., München 2018, § 2 Rn. 5
³ AG Neumünster FamRZ 2000, 817.
⁴ D. Schwab, Die verbotene Kinderehe, FamRZ 2017, 1373.

⁵ Wellenhofer, in BeckOGK, BGB, 2018, § 1297 Rn. 35.
⁶ Roth, in Münchener Kommentar, BGB, § 1297 Rn. 17.

შლის ვალდებულების დარღვევისათვის. ამ შეკითხვას უარყოფითი პასუხი უნდა გაეცეს. თუ დაქორწინების ვალდებულება არ არის განხორციელებადი, მეორე მხარე ვერ მოითხოვს ვერც ზიანის ანაზღაურებას მისი განუხორციელებლობისათვის, რაც იქნებოდა ირიბი სანქცია და იძულება და, ამგვარად, კანონისმიერი დათქმის გვერდის ავლა. თუმცა ანდროს აქ შეიძლება დაერღვია სხვა დამატებითი ვალდებულება, კერძოდ კი, იმგვარი ქცევისაგან თავის შეკავების ვალდებულება, რომლის შემდეგაც მეორე მხარისათვის უკვე შეუძლებელი იქნებოდა დაქორწინებაზე ფიქრი.

დამოუკიდებლად მოცემული კონსტრუქციის დასაშვებობისა, ამ დარღვევით გამონეული ზიანი ვერ იქნება ის ინტერესი, რაც მეორე მხარეს გააჩნდა ხელშეკრულების შესრულების მიმართ (პოზიტიური ინტერესი), რადგან, აქაც, არ იყო რა შესრულების ვალდებულება იძულების წესით განხორციელებადი, დაუშვებელია მისი დარღვევის სანქციონირება იმგვარად, რომ დამრღვევი ვალდებული იყოს ჩააყენოს მეორე მხარე იმ მდგომარეობაში, რომელშიც ის იქნებოდა, ვალდებულების შესრულების შემთხვევაში. ეს იქნებოდა ფაქტობრივად ამ ვალდებულების განხორციელებადად აღიარების ტოლფასი. ამიტომაც, საქორწინო მოგზაურობაში გადახდილი ამაო დანახარჯები შეიძლება ანაზღაურებადი იყოს მხოლოდ როგორც ნეგატიური ინტერესი, ანუ, ე. წ. ნდობის ზიანი. ეს გულისხმობს ზიანს, რომელიც მიაღვა მეორე მხარეს გამომდინარე იქიდან, რომ საერთოდ შევიდა სამართალურთიერთობაში დამრღვევ მხარესთან, ანუ ენდო მისი მხრიდან შესრულების შეპირებას, რომელი ნდობაც მან გააცრუა. ეს პრობლემურია იმდენად, რამდენადაც, სკ-ის 394 I მუხლის მიხედვით, მხოლოდ პოზიტიური ინტერესის საფუძველზე გამოთვლილი ზიანი ანაზღაურდება. ნეგატიური ინტერესის ანაზღაურებას ეს დანაწესი არ ითვალისწინებს. სამოქალაქო კოდექსში არ მოიპოვება არც რაიმე სხვა საფუძველი, რომელიც ნიშნობიდან წარმომდგარი ნეგატიური ინტერესის ანაზღაურებას გაითვალისწინებდა.

შესაბამისი მოთხოვნის საფუძვლის არარსებობის გამო, ეკა ვერ მოითხოვს ანდროსაგან სა-

ქორწინო მოგზაურობაში გადახდილ 2.500 ლარს, ამიტომაც დასაშვებია, რომ საკითხი, თუ რამდენად შეიძლება წარმოადგენდეს ამ კონტექსტში დანახარჯები ზიანს, გადაუნყვეტელი დარჩეს.

II. ანდროს მოთხოვნა ეკას მიმართ კბილის მკურნალობის ხარჯების ანაზღაურებასთან დაკავშირებით სკ-ის 1109 III, 976-ე და მომდევნო მუხლების მიხედვით

თითოეულ დანიშნულს შეუძლია მოითხოვოს მეორესაგან იმ ქონებრივი ღირებულების დაბრუნება, რაც გადასცა მას ნიშნობასთან დაკავშირებით სკ-ის 1109 III, 976-ე და მომდევნო მუხლების მიხედვით.

ჩუქების ქვეშ მოაზრება ყოველგვარი მატერიალური და არამატერიალური ქონების გადაცემა, რომელიც ნიშნობის ჩაშლის შემდეგ საკუთარ საფუძველს კარგავს.

საკითხავია, სკ-ის 1109 III მუხლი, რომელიც ითვალისწინებს ქორწინების ჩაშლის შემთხვევაში ნიშნობის ფარგლებში მიღებული საჩუქრების დაბრუნებას, არის თუ არა მოთხოვნის დამოუკიდებელი საფუძველი და მხოლოდ სამართლებრივი შედეგების ნაწილში უნდა შეივსოს კონდიციური სამართლის დანაწესებით (სკ-ის 979-ე და მომდევნო მუხლები), თუ წარმოადგენს მხოლოდ მითითებას კონდიციურ სამართალზე, ანუ, უკუმოთხოვნისათვის სახეზე უნდა იყოს კონდიციური მოთხოვნის წინაპირობები და მისი გამომრიცხავი გარემოებები გამორიცხავენ უკუმოთხოვნას.

ერთი მოსაზრების⁷ მიხედვით, სკ-ის 1109 III მუხლი უნდა გავიგოთ, როგორც გარიგების საფუძვლის მოშლის ქვეშემთხვევა და მასზე კონდიციური სამართლის დანაწესები მხოლოდ უკუმოთხოვნის ფარგლების დადგენის ნაწილში ვრცელდება, ხოლო ისეთი ნორმები, როგორცაა, მაგალითად სკ-ის 976 II ან 977 II მუხლები, საერთოდ არ უნდა გავრცელდეს. მაგალითად, თუ ნიშნობის პერიოდში დანიშნულმა მეორე მხარეს გაუკეთა საჩუქარი, რომლის უკუმოთხოვნა წინააღმდეგობაში მოდის ზნეო-

⁷ Lüderitz/Dethloff, Familienrecht, 28. Aufl., München 2006, § 2 Rn. 17.

ბის ნორმებთან, სკ-ის 977 II დ) მუხლი მასზე არ გავრცელდება და მას მაინც შეეძლება გადაცემულის უკან დაბრუნება. ანუ, იმ დანიშნულისავე შეეძლება საკუთარი საჩუქრის უკან გამოთხოვა, რომელმაც თავად და სრულებით გაცნობიერებულად ჩაშალა ეს ნიშნობა. ამ შედეგის გამორიცხვა შეიძლებოდა სკ-ის 977 II მუხლის გამოყენებით, თუმცა, თუ სკ-ის 1109 III მუხლზე მხოლოდ სკ-ის 979-ე და მომდევნო ნორმები ვრცელდება, სკ-ის 977-ე მუხლი ამ შემთხვევაში თამაშგარეთ რჩება.

ყოველივე ზემოთ თქმულის გათვალისწინებით, უფრო გამართლებული ჩანს მოცემული მოთხოვნის კონდიქციურ მოთხოვნად (მითითება კონდიქციის არა მხოლოდ შედეგებზე, არამედ ასევე წინაპირობებზე) აღქმა, რომელიც უნდა აკმაყოფილებდეს კონდიქციური მოთხოვნის წინაპირობებს და რომელიც გამოირიცხება კონდიქციის გამომრიცხავი შემადგენლობების მიხედვით, როგორცაა, მაგალითად, სკ-ის

976 II და 977 II მუხლები.

ანდრომ აქ საკუთარი საქციელით ჩაშალა ქორწინება, რაც სკ-ის 977 II ა) მუხლის მიხედვით წარმოადგენს კონდიქციური მოთხოვნის გამორიცხვის საფუძველს.

თუმცა დამოუკიდებლად სკ-ის 977 II მუხლის გამოყენებისა მოცემულ შემთხვევაზე, გასათვალისწინებელია ის გარემოება, რომ დანიშნულის რჩენა არ წარმოადგენს ჩუქებას. სტომატოლოგთან ვიზიტის დაფინანსება მოცემულ შემთხვევაში არის რჩენის ნაწილი, რომლის განხორციელებაც ხდება არა ქორწინების მოლოდინით, არამედ არსებული თანაცხოვრების ფარგლებში⁸ და ქორწინების ჩაშლის შემდეგ მისი უკან მოთხოვნა გამორიცხული უნდა იყოს.

ამგვარად, ანდროს არ აქვს ეკას მიმართ კბილის მკურნალობის ხარჯების ანაზღაურების მოთხოვნა სკ-ის 1109 III, 976-ე და მომდევნო მუხლების მიხედვით.

⁸ BGH FamRZ 2005, 1152.